

VRAGEN BIJ DE LESBRIEVEN OVER AVEREEST, HARDENBERG EN GRAMSBERGEN



Lesbrief

Paginanummer

Vragen Avereest:

'Van Veen tot Varia: Avereest door de eeuwen heen'

3



Vragen Hardenberg:

'Van Steen tot Stad: Hardenberg door de eeuwen heen'

6



Vragen Gramsbergen:

'Van Heerlijkheid tot Herindeling: Gramsbergen door de eeuwen heen'

9





VRAGEN BIJ DE LESBRIEF 'VAN VEEN TOT VARIA: AVEREEST DOOR DE EEUWEN HEEN'

Deze vragen volgen de tekst van de lesbrief. De nummers van hoofdstukken en paragrafen zijn hetzelfde. Je kunt er in groepjes aan werken of de vragen verdelen. Er zijn vragen waarvan je de antwoorden in de tekst kan vinden en vragen waarbij je voor het antwoord zelf moet nadenken en met elkaar kunt overleggen.

1. Inleiding

1. Kleine dorpjes werkten vroeger samen. Bedenk wanneer je zelf graag samenwerkt met anderen (bijvoorbeeld in de klas, thuis).

2. Wat weet je over jouw eigen 'geschiedenis'? Wat weet je over jouw familie van vroeger? Denk bijvoorbeeld aan de namen van je opa en oma en hun ouders, wat voor werk ze vroeger deden. Ook dingen van minder lang geleden zijn geschiedenis: naar welke school je ouders gingen, het moment dat je voor het eerst kon lopen, je eerste schooldag, enzovoort.

2.1 Avereest – Vroegste sporen Avereest

1. De oudste sporen uit de omgeving van Avereest zijn zeker zo'n 2500 jaar oud. De mensen gebruikten toen steen om kommen, bijlen, bekers etc. te maken. Tegenwoordig gebruiken we heel veel verschillende materialen (plastic, hout, ijzer). Bedenk voorwerpen van bijvoorbeeld plastic en ijzer die we nu heel gewoon vinden, maar die de mensen in de steentijd nog niet kenden.

2.2 Avereest – Ontstaan als nederzetting

1. In het begin waren er veel verschillende benamingen voor Avereest, zoals je in de tekst hebt kunnen lezen. De mensen besloten pas heel laat dat er een vaste naam moest zijn voor het gebied. Over de landverdeling waren al wel afspraken gemaakt; kijk maar naar het verhaal over wie recht had op de vissen in het water van de Reest. Waarom denk je dat er wel regels bestonden over de grenzen van grond en water, maar niet over de naam van het gebied? Probeer daarbij te bedenken wat voor de mensen in die tijd vooral belangrijk was.

2.3 Avereest – Belangrijkste ontwikkelingen van de stad/gemeente

1. **Mens & Cultuur:** Mien Ruys is erg bekend geworden met haar tuinen. Ze worden veel bezocht door toeristen uit het hele land. Zelfs mensen uit het buitenland komen naar Dedemsvaart voor *Tuinen Mien Ruys*. Na haar overlijden in 1999 werd besloten de naam van de Kotermeerlaan te veranderen in 'Mien Ruyslaan'. Welke andere straten in Dedemsvaart zijn ook genoemd naar



bekende personen? Waarom denk je dat straten de namen van bekende personen krijgen?

2. **Geldzaken:** Turf was erg belangrijk voor Avereest. Het zorgde voor werk en dus voor inkomsten. Wel was het zwaar werk. Kijk ook eens op internet naar het filmpje van Het Klokhuis over veen via <http://player.omroep.nl/?afID=4293632>. Kinderen moesten ook meehelpen om geld te verdienen. Geld om naar school te gaan was er niet. Bedenk hoe het zou zijn als je zelf niet naar school zou kunnen, omdat je moet werken. Hoe zou het dan gaan met vriendjes/vriendinnetjes, leren, vrije tijd, spelen, sporten enzovoort?

3. **Politiek:** Welke belangrijke gebeurtenis vond plaats in 1818? Welke persoon had lange tijd de leiding over Nieuwleusen en Avereest en wat is de naam van de persoon die dat tegenwoordig in onze gemeente doet?

4. **Geloof:** Toen in 1830 de mensen een nieuwe kerk wilden oprichten, vroegen ze in een brief toestemming aan de Koning. In de Grondwet stond toen namelijk dat de Koning toezicht moest hebben op de kerk. In 1851 veranderde de wet: de kerk hoefde geen overheidstoestemming meer te vragen. In 1934 deed dominee De Cock dat dus ook niet, net als de Dedemsvaartse protesterende mensen. Waarom is het belangrijk dat niet één persoon alle besluiten neemt?

2.4 Avereest – Bijzondere verhalen over Avereest

1. Deze vraag heeft twee onderdelen. Voor het eerste onderdeel moet je zoeken in de tekst over Baron van Dedem. Voor het tweede onderdeel heb je het internet nodig. Vraag b) is niet zolang als hij lijkt, maar heeft vooral veel uitleg.

a) Welke man hielp Baron van Dedem in zijn plan om het kanaal te graven?

b) De gemeente Hardenberg heeft een plek waar alle belangrijke en oude teksten, tekeningen enz. bewaard worden: het archief. Deze bewaarplaats staat in Hardenberg. In kluisen staan daar heel veel papieren documenten, maar ook foto's, tekeningen, videobanden enzovoort. Je kunt via internet de site van het Gemeentearchief van Hardenberg bezoeken: www.hardenbergsarchief.nl. Daar kun je opzoeken wat er in het gemeentearchief allemaal bewaard wordt.

Probeer op de site, na op 'Zoeken in onze archieven' en 'Algemeen zoeken door al onze archieven' geklikt te hebben, te zoeken door de zoekterm 'avereest' in te typen. Bij 'periode in jaren' hoef je niets in te vullen. Op de eerste pagina krijg je verschillende mogelijkheden: Correspondentie



Extracten, Bibliotheek, Transcriptie DBT, Inv en Arc (archief). Inv staat voor Inventaris en wil zeggen: een beschrijving van wat er in het archief aanwezig is.

Kijk bij de Bibliotheekresultaten. Wat is de vijfde boektitel over Avereest en door wie is dat boek geschreven?

2.5 Avereest – Avereest in kaart door de eeuwen heen

1. We hebben een kaart van Avereest uit 1634 van Cornelius Pynacker (figuur 8). Deze kaart is dus al 375 jaar oud. Tekeningen moet je goed bewaren, anders worden ze vaag, gaan ze scheuren of komen er vlekken op. Hoe zou je zelf zo'n oude tekening bewaren als je er een had? Denk aan waar je het in op zou bergen, hoe je hem zou beschermen tegen vlekken, scheuren enzovoort.

2. a) Op de kaart van 1645 (figuur 9) staat linksonder 'paludes', ofwel 'moeras'. Waarom denk je dat 'paludes' belangrijk genoeg was om op de kaart te noemen? Welk risico zouden de mensen kunnen lopen als het er niet op zou staan?

b) Op dezelfde kaart staan twee rivieren. Achter allebei de namen staat 'flu.'. Het hele woord is *fluvium*, wat Latijn is voor 'rivier'. De naam van de onderste rivier is op twee manieren geschreven: in het Latijn (*Vidrús*) en in het Nederlands (*Vecht*). De rivier langs de gele provinciegrens heeft ook een Latijnse naam: *Resta*. Welke Nederlandse naam hoort bij deze rivier? Een tip: de Nederlandse naam lijkt best veel op de Latijnse en begint met dezelfde letter.

3. Op de kaart van Nicolaas ten Have uit 1652 (figuur 10) staat nog Avereest bij het plaatsje. Waarom werd het toen nog zo genoemd en geen Dedemsvaart? Denk aan de tijd waarin Baron van Dedem het kanaal liet graven.

2.6 Avereest – 2001: een nieuwe gemeente

1. De nieuwe gemeente kreeg ook een nieuw gemeentewapen. Er staat één rode klaver in het midden met drie blaadjes. Waarom zijn het er drie? Denk aan welke gemeenten nu bij Hardenberg horen.



VRAGEN BIJ DE LESBRIEF 'VAN STEEN TOT STAD: HARDENBERG DOOR DE EEUWEN HEEN'

Deze vragen volgen de tekst van de lesbrief. De nummers van hoofdstukken en paragrafen zijn hetzelfde. Je kunt er in groepjes aan werken of de vragen verdelen. Er zijn vragen waarvan je de antwoorden in de tekst kan vinden en vragen waarbij je voor het antwoord zelf moet nadenken en met elkaar kunt overleggen.

1. Inleiding

3. Kleine dorpjes werkten vroeger samen. Bedenk wanneer je zelf graag samenwerkt met anderen (bijvoorbeeld in de klas, thuis).

4. Wat weet je over jouw eigen 'geschiedenis'? Wat weet je over jouw familie van vroeger? Denk bijvoorbeeld aan de namen van je opa en oma en hun ouders, wat voor werk ze vroeger deden. Ook dingen van minder lang geleden zijn geschiedenis: naar welke school je ouders gingen, het moment dat je voor het eerst kon lopen, je eerste schooldag, enzovoort.

2.1 Hardenberg – Vroegste sporen gemeente Hardenberg

2. De oudste sporen uit de omgeving van Hardenberg zijn zeker zo'n 8000 jaar oud. De mensen gebruikten toen steen om kommen, bijlen etc. te maken. Tegenwoordig gebruiken we heel veel verschillende materialen (plastic, hout, ijzer). Bedenk voorwerpen van bijvoorbeeld plastic en ijzer die we nu heel gewoon vinden, maar die de mensen in de steentijd nog niet kenden.

2.2 Hardenberg – Ontstaan als nederzetting

2. De Lambertuskerk was eerst gebouwd van hout. Tegenwoordig worden kerken van steen gemaakt. Waarom zou de Lambertuskerk van hout gemaakt zijn? Probeer daarbij te bedenken dat de mensen vroeger op andere manieren aan geld, materiaal en werknemers moesten komen.



2.3 Hardenberg – Belangrijkste ontwikkelingen van de stad/gemeente

5. **Mens & Cultuur:** We hebben een kaart van Heemse en Hardenberg uit 1558 van Jacob van Deventer. Deze kaart is dus al ruim 450 jaar oud. Tekeningen moet je goed bewaren, anders worden ze vaag, gaan ze scheuren of komen er vlekken op. Hoe zou je zelf zo'n oude tekening bewaren als je er een had? Denk aan waar je het in op zou bergen, hoe je hem zou beschermen tegen vlekken, scheuren enzovoort.

6. **Geldzaken:** Oorlogen zijn negatief voor de geldzaken van een plaats. Ze verwoesten veel en dat moet weer opgebouwd worden. Dat kunnen gebouwen zijn zoals kerken, scholen, winkels en huizen, maar ook andere dingen zoals bruggen en wegen. Wat zou er als eerste weer gemaakt moeten worden? Welke dingen hadden de mensen het hardst nodig? Zet op een rijtje wat jij/jullie als eerst zou(den) maken als alles kapot zou zijn.

7. **Politiek:** Jan van Arkel vervangt de houten stadsmuur door een van steen. Deze steensoort heeft een speciale naam, welke? Wat doet hij verder om de stad beter te beschermen tegen aanvallen?

8. **Geloof:** Aan het eind van de 19^e eeuw is er een aantal gelovigen dat een eigen groep wil vormen. Ze hebben klachten over hoe het er aan toe ging bij de Hervormde Kerk. Hoe heet deze groep klagende mensen? Welke kerk, die nu nog in Hardenberg staat, is in 1889 voor hen gebouwd?

2.4 Hardenberg – Bijzondere verhalen over Hardenberg

2. Deze vraag heeft twee onderdelen. Voor het eerste onderdeel moet je zoeken in de tekst over Aaltje Kraak. Voor het tweede onderdeel heb je het internet nodig. Vraag b) is niet zolang als hij lijkt, maar heeft vooral veel uitleg.

a) In het oude doopboek staat een stukje tekst over de brand. De tekst is geschreven in de taal die in die tijd gesproken werd. Sommige woorden zijn heel anders dan wij nu gewend zijn, andere lijken veel op woorden die wij ook gebruiken. Zoek in het oude tekstje de woorden die het volgende betekenen: 'acht mei', 'genaamd', 'huis', 'school' en 'tijd'.

acht mei = _____ genaamd = _____
huis = _____ school = _____
tijd = _____

b) De gemeente Hardenberg heeft een plek waar alle belangrijke en oude teksten, tekeningen enz. bewaard worden: het archief. Deze bewaarplaats staat in Hardenberg. In kluizen staan daar heel veel papieren documenten, maar ook foto's, tekeningen, videobanden enzovoort. Je kunt via internet de site van het Gemeentearchief van Hardenberg bezoeken: www.hardenbergsarchief.nl. Daar kun je opzoeken wat er in het gemeentearchief allemaal bewaard wordt. Probeer op de site, na op 'Zoeken in onze archieven' en 'Algemeen zoeken door al onze archieven'



geklikt te hebben, te zoeken door de zoekterm 'brand 1708' in te typen. Bij 'periode in jaren' hoef je niets in te vullen. Je krijgt twee verschillende mogelijkheden: Bibliotheek en Inv. Inv staat voor Inventaris en wil zeggen: een beschrijving van wat er in het archief aanwezig is.

Hoeveel zoekresultaten zijn er voor 'brand 1708' in de Bibliotheek van het gemeentearchief aanwezig? Klik daarvoor op het rode woord 'Bibliotheek'. Vul het aantal in bij A hieronder. Zoek ook het aantal op voor de Inventaris. Klik daarvoor eerst op het rode 'Stadsgericht Hardenberg' en in het volgende scherm op het hokje met de . Je ziet dan vetgedrukte cijfers. Daarachter staan de jaartallen waarin de teksten over de brand geschreven zijn. Als je op 'details' drukt achter 76a en 76b, kun je bij 'Omvang' zien hoeveel teksten er in het gemeentearchief zijn waarin de woorden 'brand' en '1708' voorkomen. Hoeveel teksten met 'brand 1708' zijn er in de Inventaris te vinden? Vul dit in bij B. Hoeveel kun je er dus in totaal vinden bij het Gemeentearchief (aantallen van de Bibliotheek en de Inventaris optellen)?

A aantal in de Bibliotheek

B aantal in de Inventaris +

Totaal aantal teksten

3. Ook nu weer een zoekopdracht. Kijk weer op de zoekpagina van www.hardenbergsarchief.nl. Typ als zoekterm 'Molengoot' in. Je ziet nu nog meer verschillende resultaten: één over briefwisselingen, één genaamd 'Bibliotheek' en vier verschillende inventarissen. Welke boektitels vind je bij de Bibliotheekresultaten over kamp Molengoot?

2.5 Hardenberg – Hardenberg in kaart door de eeuwen heen

4. De kaarten van Hardenberg en omgeving verschillen door de eeuwen heen heel veel van elkaar. Steeds zijn er andere dingen van belang. Zoek in de tekst om de volgende vraag te beantwoorden: welke zaken worden weergegeven op de kaart van 1558 (figuur 5) en welke op die van 1962 (figuur 10)?

1558: _____

1962: _____

2.6 Hardenberg – 2012: Zeshonderdvijftig jaar stadsrechten

1. Vroeger was een akte van stadsrechten het bewijs dat een plaats zich een stad mocht noemen. Tegenwoordig hebben we niet meer van die aktes. Waaraan kun je nu een stad herkennen? Wat hoort er volgens jou in een stad thuis?

VRAGEN BIJ DE LESBRIEF 'VAN HEERLIJKHEID TOT HERINDELING: GRAMSBERGEN DOOR DE EEUWEN HEEN'



Deze vragen volgen de tekst van de lesbrief. De nummers van hoofdstukken en paragrafen zijn hetzelfde. Je kunt er in groepjes aan werken of de vragen verdelen. Er zijn vragen waarvan je de antwoorden in de tekst kan vinden en vragen waarbij je voor het antwoord zelf moet nadenken en met elkaar kunt overleggen.

1. Inleiding

5. Kleine dorpjes werkten vroeger samen. Bedenk wanneer je zelf graag samenwerkt met anderen (bijvoorbeeld in de klas, thuis).

6. Wat weet je over jouw eigen 'geschiedenis'? Wat weet je over jouw familie van vroeger? Denk bijvoorbeeld aan de namen van je opa en oma en hun ouders, wat voor werk ze vroeger deden. Ook dingen van minder lang geleden zijn geschiedenis: naar welke school je ouders gingen, het moment dat je voor het eerst kon lopen, je eerste schooldag, enzovoort.

2.1 Gramsbergen – Vroegste sporen Gramsbergen

3. De oudste sporen uit de omgeving van Gramsbergen zijn zeker zo'n 10.000 jaar oud. De mensen gebruikten toen steen om kommen, bijlen, bekers etc. te maken. Tegenwoordig gebruiken we heel veel verschillende materialen (plastic, hout, ijzer). Bedenk voorwerpen van bijvoorbeeld plastic en ijzer die we nu heel gewoon vinden, maar die de mensen in de steentijd nog niet kenden.

2.2 Gramsbergen – Ontstaan als nederzetting

3. Lees voor dit antwoord de tekst goed door. Welke plaatsnaam, die veel op die van Gramsbergen nu lijkt, kan vroeger de naam zijn geweest? In welk jaartal werd die naam gebruikt?

2.3 Gramsbergen – Belangrijkste ontwikkelingen van de stad/gemeente

9. **Mens & Cultuur:** In de tekst staat dat er in ieder geval drie grote branden zijn geweest in Gramsbergen. In welke jaren was dat? Er werd bij die branden veel verwoest. Schrijf op waarom de *dobbe* dan zo belangrijk is geweest.

10. **Geldzaken:** Belasting betalen moeten mensen nu nog steeds. Sommige mensen verdienen heel veel, maar zij moeten dan ook meer belasting betalen. Vind je dat eerlijk? Waarom kun je niet iedereen evenveel geld laten betalen?



11. **Politiek:** Welke belangrijke gebeurtenis vond plaats in 1227? Wie won er van wie en waar was dat?

12. **Geloof:** In Gramsbergen is het hoofdje van een Mariabeeldje gevonden. Je kunt dan aannemen dat het geloof belangrijk was. Waarom zou niet het hele beeldje gevonden zijn; met andere woorden: wat kan er mee gebeurd zijn?

2.4 Gramsbergen – Bijzondere verhalen over Gramsbergen

4. Deze vraag heeft twee onderdelen. Voor het eerste onderdeel heb je het internet nodig. Vraag a) is niet zolang als hij lijkt, maar heeft vooral veel uitleg. Voor het tweede onderdeel moet je zoeken in de tekst over de thesaurus van Gramsbergen.

a) De gemeente Hardenberg heeft een plek waar alle belangrijke en oude teksten, tekeningen enz. bewaard worden: het archief. Deze bewaarplaats staat in Hardenberg. In kluizen staan daar heel veel papieren documenten, maar ook foto's, tekeningen, videobanden enzovoort. Je kunt via internet de site van het Gemeentearchief van Hardenberg bezoeken: www.hardenbergsarchief.nl. Daar kun je opzoeken wat er in het gemeentearchief allemaal bewaard wordt.

Probeer op de site, na op 'Zoeken in onze archieven' en 'Algemeen zoeken door al onze archieven' geklikt te hebben, te zoeken door de zoekterm 'heerlijkheid gramsbergen' in te typen. Bij 'periode in jaren' hoef je niets in te vullen. Op de eerste pagina krijg je verschillende mogelijkheden:

Correspondentie Extracten, Transcriptie DTB en twee keer Inv. Inv staat voor Inventaris en wil zeggen: een beschrijving van wat er in het archief aanwezig is. De ene inventaris gaat over de Gemeente Hardenberg, de andere – alles wat ene Klaas Jongsma had verzameld in zijn leven - is in 1959 aan het gemeentearchief geschonken.

Kijk bij de resultaten 'Correspondentieextracten'. Daarin wordt beschreven wat er in brieven staat die in het gemeentearchief bewaard worden. Bij de tweede staat één regel tekst. Wat kun je volgens die regel lezen in de brief? En uit welk jaar komt die brief? Kijk daarvoor bij 'datering'.

b) Elk van de drie voorbeeldrecepten wordt gemaakt met (iets van) dieren. Zoek in het eerste en tweede recept op wat er gebruikt werd en hoe dat in de oorspronkelijke taal genoemd werd.

Recept 1: _____ werden _____ genoemd.

Recept 2: _____ werd _____ genoemd.

2.5 Gramsbergen – Gramsbergen in kaart door de eeuwen heen

5. We hebben een kaart van Gramsbergen uit 1634 van Cornelius Pynacker (figuur 6). Deze kaart is dus al 375 jaar oud. Tekeningen moet je goed bewaren, anders worden ze vaag, gaan ze scheuren of komen er vlekken op. Hoe zou je zelf zo'n oude tekening bewaren als je er een had? Denk aan



waar je het in op zou bergen, hoe je hem zou beschermen tegen vlekken, scheuren enzovoort.

6. Op de kaart van 1652 (figuur 7) zijn veel plaatsen getekend. Als je de weg vanaf *Gramsberge* volgt naar linksonder (richting *Hardenberch*) kom je een plaatsje tegen met drie rode vlekjes om de weg heen. Welk plaatsje is dit? Schrijf het precies zo op als het op de kaart geschreven is. Welke naam heeft die plaats nu?

7. De moderne kaart van Gramsbergen (figuur 9) is makkelijker te begrijpen dan de oude kaarten. Bij deze kaart kunnen we ook goed kleuren 'lezen'. Zoek op in de tekst welke betekenis bij de kleuren op de kaart horen.

Oranje: _____ Geel: _____

Blauw: _____ Paars: _____

Groen: _____ Grijs/wit: _____

2.6 Gramsbergen – 2001: een nieuwe gemeente

1. De nieuwe gemeente kreeg ook een nieuw gemeentewapen. Er staat één rode klaver in het midden met drie blaadjes. Waarom zijn het er drie? Denk aan welke gemeenten nu bij Hardenberg horen.

Deze vragen bij de lesbrieven zijn opgezet door de Gemeente Hardenberg om de leerlingen van de hogere basisschoolgroepen kennis te laten maken met de geschiedenis van hun eigen regio en, bij het zoeken naar informatie daarover, de stap naar het gemeentearchief te verkleinen.

Laura Schipper, augustus 2009